

Kőbányai János
A magyar és izraeli sorsközösség írója:
Avigdor Hameiri

A meg-megbicsakló törekvésünk, hogy a magyar gyökerű Avigdor Hameiri héber író a magyar közönségnek bemutassuk, most örömteli fordulathoz érkezett. A most kézbevert *A pokol legmélyén* a harmadik Hameiri-kötetünk, s egyben az első, amelyet teljes egészében a mai korban ültettek át mai nyelvre és kontextusba. Köszönhetően Hunyadi Zsombornak, aki épp ezen elhúzódó befogadás tartama alatt képezte ki magát tudósnak a jeruzsálemi Héber Egyetemen, s ezért frissen megszerzett stúdiumait a héber, s mint majd látni fogjuk, sok szempontból magyar (s nem magyar „származású”) író befogadásának szentelhette. Ez az ismeretanyag, mint a pár lapnyival előrébb olvasható utószaván is átsugárzik, nemcsak nyelvi, hanem szélesebb dimenziójú kulturális elsajátítás „befektetésének” eredménye. (Ez minden jó fordítás feltétele.) Ennek az elmélyülésnek revelációértékű hozadéka az a felfedezés, hogy a hiteles Hameiri-szöveg csak a magyar és a héber világok mezsgyéjén jöhet létre. Azaz: e munka során le kell hatolni a magyar és héber „kettős gyökér” elágazásáig. (A „kettős gyökér” Itamár Jáoz-Keszt [Szarvas, 1934 – 2021, Tel-Aviv] szép és fontos kifejezése a jelenségre. A nemrég elment irodalmár Hameiritől vette át – sajnos már folytathatatlanul – a magyar irodalom héberre ültetése és képviselése fáklóját.) Ebbe a szimbiózisba az is beletartozik, hogy Hameiri héberül írt munkáinak bármely más nyelvre való lefordítása a héberen kívül igényli a magyar nyelv tudását is. S mégpedig nem (csak) az ott szereplő nevek, történelmi események háttérismerete miatt, hanem a magyar irodalomba szocializálódásának mély és sűrű hajszálgökörei okán, mert *Hameiri magyarul írt héberül*. (Verseiben Ady és Kosztolányi hatását már Itamár Jáoz-Keszt is kimutatta, prózáján pedig átsütnek a magyar tárcaregényírás legnehezebb 19. század végi, 20. század eleji hagyományai.)

Avigdor Hameiri teljesítménye nemcsak világirodalmi színvonalú, hanem a világirodalomban szinte páratlan jelenséget is megtestesít. Egyszerre mondhatja magáénak két nyelv és kultúra, mert alkotói

Avigdor Hameiri a fronton

energiáját és mintáit szinte egyenlő arányban határozta meg a magyar és a héber/zsido szellemiség. Vagyis két olyan nyelv és kultúráé, amelynek még a betűik, sőt az írásmódjaik iránya is különbözik.

Lehet, épp e két gazdagságot oly páratlanul hatványozó különlegessége okán nem mondja-ismeri el Avigdor Hameirit magáénak egyik kibocsátó kultúra sem.

Ezért is szeretnénk bepótolni az elmaradt befogadást, annál is inkább, mert a régi, a Patai-féle *Múlt és Jövőnek* (1911–1944. március) ő volt a vezéralakja, mint a *Nyugatnak* Ady.

Mentorom, Ezra Fleischer (Temesvár, 1928 – 2016, Jeruzsálem), amikor elérkezettnek látta a ha-

!-112222-12 SA-10 PSH
(2002)

Avigdor Hameiri fogságban készített rajzait
– nem egyen konkrét utalással *A pokol legmélyén*
szereplőire – Joni Sapirának, unokájának köszönhetjük

lálát, felhívott Jeruzsálemben – ott éltem akkor –, hogy végrendeletileg rám hagyja: „Tegyen meg mindent Avigdor Hameiriért. De nemcsak Magyarországon, hanem itt Izraelben is!”

Ő, az Izrael-díjas költő (1958), s a középkori héber költészet nagyhírű tudósa harcolta ki – nyolc évvel a romániai börtönökből való alijája után –, hogy Hameiri megkaphassa az Izrael-díjat 1968-ban, két évvel a halála előtt. Beer Sévában tartották az átadó ceremóniát, kivételesen nem a szokott helyén, Jeruzsálemben, mert féltek a frissen, de oly megkésetten díjazott éles és keserű nyelvétől – amiben nem is csalódtak.

Mit tudok tenni én itt Izraelben? – tártam szét a kezem, már az utolsónak bizonyult beszélgetés alkalmával is. Leszámítva a hücpeséget: ha egy izraeli értelmiségi beszélgetőpartnerem nem ismeri Hameiri nevét vagy munkásságát, akkor a képébe kérdezem: „és Haim Bialikot ismeri?“, mire a kiszámítha-

tó válasz után – *betab, eize sélá?* (persze, micsoda kérdés?), előjövök a tromffal: „s akkor Hameirit miért nem?”

Magyarországon sem egyszerűbb a végrendelet beteljesítése. A *Múlt és Jövő Klasszikusok* sorozat elindítását Avigdor Hameiri-kötettel kezdtem, hangsúlyosnak szánt üzenetként: *Daloló máglya, Ady és a Biblia, versek, cikkek, 1916-ig*, 2006. S hogy Hameiri jó barátja, példaképe is támogathassa, hatványozza az elmaradt befogadást, egy Ady Endre-prózaavatókat is összeállítottam és kiadtam vele párban: *Egy keresztvetés története, zsidó történetek*, 2006.

Meg is kaptuk a magunkét. Hameiri csak egy „Cionista Királyhegyi”, jómagam pedig „Judeomán Móricka” eposzi jelzöt, és mindazt az elhárító leki-csinylést, ami ezzel jár. (Vári György: „Magyar, Zsidó, két jóbarát”, *Magyar Narancs*, 2007. január 18.) (Elolvasható – ajánlott! – az interneten. Csak az engem „elmebeteg”-nek minősítő jelzöt vetette ki a bíróság a fogalmazványból egy „helyreigazítási per” következményeképp. Válaszom közlése helyett csak ezt lehetett elérni, mert másodfokra nem futotta a türelmem.)

A befogadás előli merev elzárkózást egy, az inkriminált cikkben is hangsúlyosan kiemelt, az utószá-

vamból kiragadott megállapítás váltotta ki, ami mai érvénnyel világítja be a magyar recepció esélyeit: „Hameiri gondolkodása, partnerséget kínáló gesztusrendszere a cionista világnézetten alapult. Ez nem aknáította el a zsidó és nem zsidó együttélés lehetőségeit, mert igaz paramétereiből indult ki. Abból, hogy zsidó és magyar két külön entitás.”

A kafei kapu (törvény) előtt strázsát álló, akit a történelem arra a szerepre jelölt ki, hogy ne engedje be Hameirit s a hozzá hasonlókat a magyar kultúra falai közé, ritka őszinte, vagy önleplező vallomással tárta fel – bizonyára nem tervezetten – a beengedés tiltásában megtestesülő életszemléletet. „Én, bár azt hiszem, hogy Kőbányainak egy szavával sem értek egyet, valahol mélyen, ösztönösen, ugyanilyen sematikus és voluntarista módon gondolkodom, csak jól elfojtottam. Másokkal együtt.” (Kiemelés K. J.)

Igen! Ebből az önelfojtásból – pszichikai állapotból és hamis sors-stratégiából – kinőtt bozót-kerítés zárja el Avigdor Hameiri, s nagy általánosságban a magát zsidónak azonosítók elől az utat, hogy egymást gazdagító hatással két kultúra-vegetációban verhessenek gyökeret. Ezért nem plántálhatja ide vissza mindazt, amivel ama egyik gyökér teljesebbé tehetné a másikat. Ugyanis „másokban” (a honi „kulturális erőter” hagyományos vezető szegmensében), mint ezt Vári jól észrevette, a „sematikus” és „voluntarista” önmegbélyegzés fojtása dolgozik, amely a zsidó azonosságot már egy évszázada – a *soá* tapasztalatai után is! – partikulárisnak alacsonyítja az ún. egyetemes (zsidótlan) értékekkel szemben. Ezért nemcsak az író és költő recepciója ragad le a lehetetlenség iszapjában, hanem az a gazdag világ is, amelyet – ha évszázadnyi távolságból is, de állandó aktualitással – éppen Avigdor Hameiri – mégpedig személyében is csak ő – hozhatna be a magyar kultúra kapuján.

Az első Hameiri-könyvet követő kísérletünk – az egyetlen magyar, ha héber nyelven is írott – számottevő első világháborús regény, *A nagy örület* (2012) is a magyar médiumok recepciótlanságába fulladt. (Az 1931-es pozsonyi kiadást vettük alapul, amelyet maga a szerző autorizált. Hat, az akkori magyar olvasó érzékenységére figyelemmel kimaradt fejezetet újonnan fordítottunk le, s illesztettük vissza a könyv épületébe, akár az eredeti, az 1929-es héber első kiadásban közölt verseket, a kortárs költő – Lackfi János – átültetésében.)

Ez a mű, a maga megkésett revelációs újdonságával, alkalmat adott arra is, hogy átekinthetővé váljon az első világháború reprezentációja a magyar irodalomban. (A hosszúra nyúlt utószava külön kötetben is hozzáférhető: *Az elbeszélhetetlen elbeszélés – Az első világháború, a magyar irodalomban*, 2014.) Mint a címe is sugallja: annak ellenére nem született a nagy háborúnak magyar nyelvű-szempon-tú egyetemes értékeket képviselő irodalma, hogy a „kollektív emlékezet” a máig genyeredző Trianon-seb eredőjének ezt az egész Európán végigsöprő, négy évig tartó katasztrófát tudja. Azonban ez az eredő nem a háborút követő igazságtalan nagy hatalmi osztozkodás és fosztogatás során végbement feldaraboltatás következménye – ahogy ez

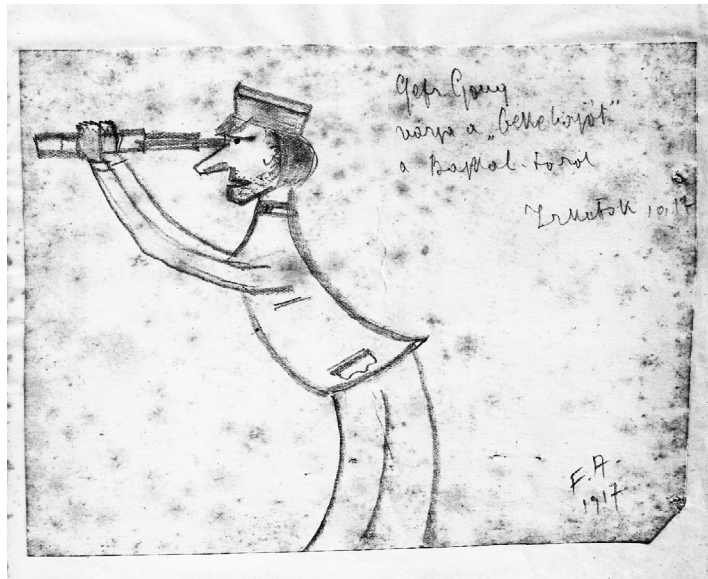

a felszínen látszik és sulykolódik –, hanem a lövészárkok, majd a hadifogolytáborok laboratóriumi keretei között láthatóvá, tapasztalhatóvá vált társadalmi viszonyoké, amelyeket a háború földrengése robbantott ki sok évszázados, anakronisztikus merevségükből.

Ezt a folyamatos mozgásban lévő konfliktusmezőt ábrázolta Hameiri közvetlen a terepen szerzett tapasztalatai alapján, szociográfikus érzékenységgel és pontossággal.

A nagy háború végén a sokévszázados, packájából kiszabadult társadalmi és nemzetiségi feszültségek a mai napig meghatározzák a magyar történelem (vak)vágányait és választásait. Ezért oly megrázó tény, hogy nem született minderről az irodalmi kánonba-tudatba el- és feljutó elbeszélés. A szembenézés–elemzés–gyásmunka hiánya, vagy azok elfojtása érzékíti meg leginkább a magyar társadalom traumaldó képességét, amely keserű magyarázatul szolgál a 20., sőt már a 21. századi magyar sors megannyi jelenségére.

A „Nekünk Mohács kell!” attitűd és hagyomány, ama „turáni átok” a magyar história szerves képződménye. (A második világháborúról sem létezik ilyen regény, amely a fenti jelenség szerves begyökereztségének láttató bizonyítéka.) Az azonban nem szerves, de váratlan szerencsének tudható be, hogy ha egy másik féltekén, s egy másik nyelven is, de mégis megszületett, mégpedig nagy mélységelés-

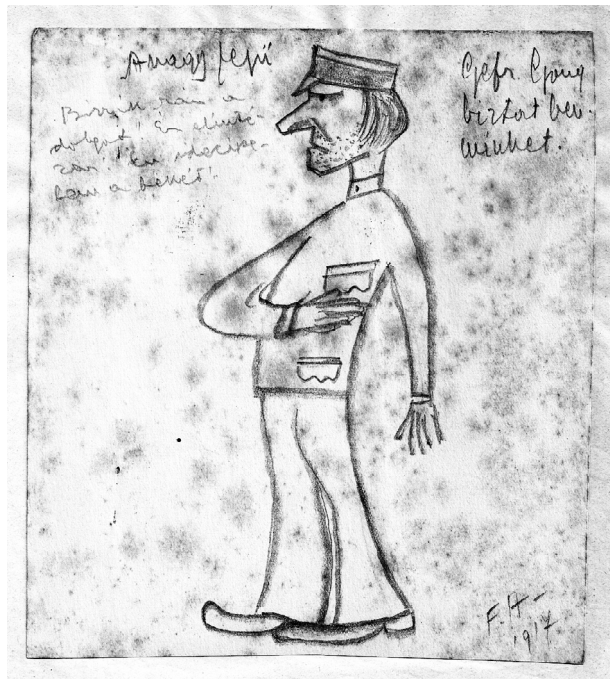

séggel megrajzolt apokaliptiszis-elbeszélés. Hiszen azt egyértelműen szerencsének kell tudjuk, ha olyan tükörbe nézhetünk, amely magyarázatot ad a kiinduló okokra, amelyek a magyar históriát belülről (s bizony nem idegen hatalmak oktrojálása révén) alakították „sorstalansággá”. A nemzedék számára, amelyik a mohácsi fátumot egyszer – ha igen – mégis sorssá kívánná alakítani, megkerülhetetlen lesz ebbe a nem is olyan „mélységesen mély kútba” lenézni, amelynek felszínén Hameiri nagy tanúsága foncsorozódik.

A modern héber irodalom egyik megalapítójának első világháborús riport-regényei nem a magyar társadalmi és kulturális közegből nőttek ki. S az előzőekből – nem paradoxon – következően: éppen ezért jöhettek létre.

Szerencsénkre.

Hameiri első világháborús tapasztalatai nemcsak héber nyelven jelentek meg, hanem a Balfour-nyilatkozat (1917) utáni éledező *šuv* (állam előtti exlex, vagy prae állam) irodalmi élete keretei és kontextusai között. Azaz az Izrael Állam megalakulása előtti Brit Protektorátus idejében, de már a modern Izrael gazdasági és szellemi infrastruktúráját álmodó és tevékenyen építeni kezdő közösségben. A még alig beszélt, olvasott, és ezért a Bibliából és kommentárjaiból még éppen csak kibújt modern héber nyelven, és az e nyelven írt médiumok recepciójával. (Hameiri írói pályakezdése idején feltette magának a kérdést: az akkor 18 milliós magyar, vagy az egész világon fél millió olvasóval számoló héber közönségnek dolgozzon-e?) (Ezekben a zsidó szellemi avantgardot toborzó években egy másik magyar zsidó író, a később több háborút is

megjárt Arthur Koestler is a terepen tartózkodik, igaz, sem ott, sem később nem írt-olvasott héberül – még jól ellehetett a németjével.) Ugyanis, ha még az államnélküliség állapotában is, de ez a közeg már átítatódott a héber állam eszméjével, amely látni vélte és meghatározta mind a palesztinai közösség, mind a világ zsidósága előtt álló feladatokat. Ez a szellemi áramlat, amely a modern héber irodalom kialakulásának is döntő lökést adott, fogta fel, hogy az emancipációk és a modern korba belépés ellenére Európa nem fogadja be és el zsidóit, s ezért magát az elutasítást a régi-új haza új honfoglalása felé kell csatornáznia. Ennek az iránynak az elbeszélendő elbeszélése volt a javarészt Európában játszódó első világháború. Hiszen ez a világegés mocantotta a megvalósulás felé a kétezer éve kergetett álmot, amely a Dreyfus-affér, -tantusz leesése után ebből a két lépcsős (mert a második világháború is ennek a folyamatának tekinthető) apokaliptikus örvénylésében kívánta megteremteni a zsidó államot.

Azonban nemcsak a Török Birodalom felosztása, s közel-keleti zsákmánnyal valamit kezdeni kívánó kolonialista új berendezkedés, ahová a cionisták betették a lábukat, azaz az új politikai konstelláció nyitott „új tért”. Hanem az első világháború különböző, sokszor egymással szemben álló frontjai lövészárkaiban a kötelező katonai szolgálat miatt most először nem zsidó honfitársaival egy közegbe terelt zsidók tapasztalata is. Amely szerint csak a hús-vér emberek tudatában és lelkében élő tradíciók számítanak, s ezért a szépen megfogalmazott, a parlamentek felvilágosult képviselői megszavazta, s ugyancsak felvilágosult uralkodók által jóváhagyott felvi-

lágosult előírások még évszázadokig nem mennek át a hétköznapi gyakorlatba. A lövészárkokban, a kiképző- és fogolytáborokban megismert valóságra döbbenés, és az erre való válaszkényszer váltotta ki a kommunista és a cionista opciót. Magyarországon Kun Béla és társai föllépését – a kommün vezetői valamennyien frontszolgálatot és hadifogságot megjárt tartalékos tiszték voltak –, valamint, ami kevésbé ismert, az első értelmiségi, főleg mérnökökből álló aliját a Szentföldre (Lásd: David Giladi *Pesti mérnökök, Izrael építői*, Budapest, 1992). Hameiri példája egészen különleges – ezzel zárul a *Pokol legmélyén* –, aki a friss tapasztalatai helyszínéről szállt fel a jaffai kikötő felé tartó hajóra. (A fogságrégeny utolsó lapjain megjelenik a Magyarországon történő vörös fordulat riasztó híre is.)

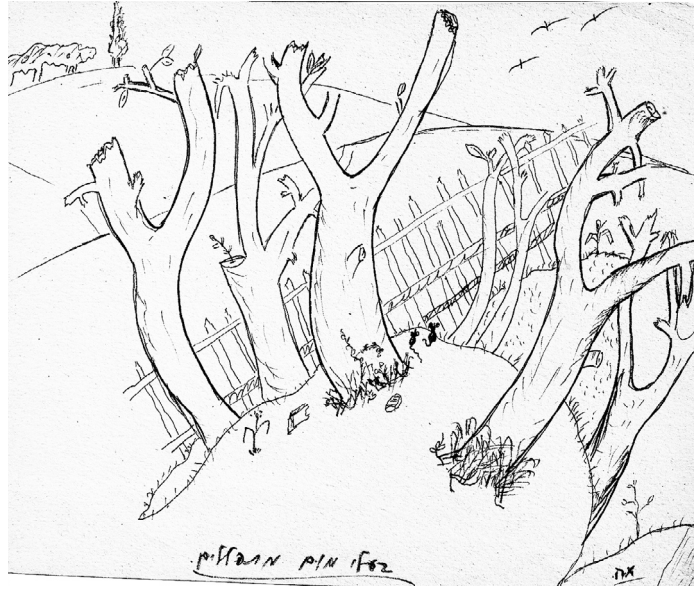
Fel kell fedezni, tudatosítani kell, ha oly megkésetten is, hogy a Hameiri bejárta és lefényképezte roppant Oroszország volt a bölcsője mindazoknak a változásoknak, amelyek Európa, s benne Magyarország 20. századi sorsát meghatározták. Az ő tanúsága abban is egyedi, hogy egyenlő súllyal írta meg a háború és a hadifogság egymással szerves egységet képező narratíváját. „Csak” közel félmillió magyar férfi szenvedett, vándorolt, harcolt a roppant cári, majd szovjet Oroszország kontinensnyi területén, s volt kénytelen elgondolkodni múltján és jövőjén mindennapi kiélézett, halálközeli helyzetekben, s ugyanakkor a túlélés: az álmodott-óhajtott hazatérés majdani tennivalói függvényében.

Az Osztrák–Magyar Monarchia fogoly katonáit a hadifogságban kétfajta cél és magatartás külön-

böztette meg. Az egyik a Cseh Légióba tömörült cseh és szlovák katonákat jellemezte, akik Oroszországban (de más országok hadifogolytáboraiiban is) a nemzeti függetlenségükön, a Monarchiából kiszakadó, megalapítandó államukon dolgoztak, kerestek hozzá támogatókat, szövetségeseket megálmodott országuktól sokezer kilométeres távolságokban. (Hameiri elfojtott magyar nacionalizmusára jellemző, hogy nyílt gyűlölettel festi le őket, sokkal inkább, mint Markovics Rodion (Kisgérce, 1884 – 1948, Temesvár) fogságregényei – *Szibériai garnizon*, 1927; *Aranyvonat*, 1929 –, aki pedig visszatért – igaz, impériumot váltott – szülőföldjére, s élete végig magyarul írt.)

A magyarok számára – Mohács! – az otthoni feudális keretek és attitűdök fenttartása, sőt megerősítése volt a fő súlypont, amely a tisztek és a legénység ellentéteiben, s társadalmi különbségeik görcsös konzerválásában nyilvánult meg. Ez a roppant szakadék tette lehetetlenné, hogy legalább a történelmi határok védelmére összefogjanak az 1918–1919-es forradalmi és ellenforradalmi mozgalmak erői. A tényleges tisztek és a le-

génység közötti feszültség az erőviszonyoknak megfelelően a Horthy-korszakban merevedett meg, és 1945-ig konzerválta a félfudális magyar berendezkedést, amely sok szempontból a Monarchiáénál visszamaradottabb volt. A két hagyományos, I. István óta kialakult réteg (osztály), a nemesség (urak) és a parasztság (munkásság) közé ékelődött be a tartalékos tisztek „társadalma” – azaz az értelmiségi, polgári rétegeké (akiknek volt érettségijük, lehetek tartalékos tisztek), de nagy részük – a sajátos magyar társadalom fejlődés miatt – a zsidóságból került ki. A „klasszikus” társadalmi osztályok egymásnak feszülése során ők az „elnyomott néposztályok” mellé álltak. (Lásd: a magyar paraszt Pali és a cigány Laci szövetségét az író-hős Hameirivel és a vallásos zsidó Margulissal.)

Ilyen mély és drámai ábrázolása nem született még a Monarchiából kitépítés, s annak nyomán az 1945-ig regnáló Horthy-korszak meghatározó viszonyairól, noha – minden bizonnyal éppen ezért – több ezer kilométeres távoból fókuszált a „lángoktól ölelt kis ország”-ra. A szociográfiai leírást a költő-próféta víziója emeli még félelmetesebb látomásokba – mert néhány évtizedre rá meg is valósultak. (A próféta héberül *roe* – azaz látót jelent.) A foglyokon kísérletező orvosokról szóló fejezetben felismerjük Mengelét és társait, s nem egy táborban az emberélet olcsósága megérezkítésében pedig a náci koncentrációs táborok világát – másfél évtizeddel a holokauszt előtt.

Ezért lenne tanulságos a magyar közönségnek, kultúrájának Hameiri háborús és fogoly-regényével való szembesülés, mert azokra a sérelmi traumacsomókra irányítja a figyelmet, ahol évszázada el-

lód, 1813 – 1892, Bátor) és Akiva Jozsef Schlesinger (Pozsony, 1837 – 1922, Jeruzsálem) –, az első települést, Petah Tikvát is magyar vallásos zsidók alapították még a nagyobb létszámú aliják előtt (1878), s a minden izraeli városban mindennemű magyar konnotáció nélkül (fő)utcanevet viselő politikai cionizmus legnevesebb alakjai is – Theodor Herzl (Pest, 1860 – 1904, Edlach) és Max Nordau (Pest, 1849 – 1923, Párizs) – a magyar fővárosban látták meg a napvilágot, itt járták ki iskoláikat, s töltötték ifjú korukat. A Héber Egyetem – 1918-ban alapították, 1925-ben nyílt meg – indító professzori kara felét is magyarok alkották, első PhD-fokozatot nyert hallgatója is magyar volt (*A Múlt és Jövő* alapítójának idősebbik fia, Raphael Patai [Budapest 1910 – 1996, New York]), de mint a már említett David Giladi-könyv is leírja, az ország közúthálózatát, Bauhaus városnegyedeit – például a Rehavia jeruzsálemi negyedet – is magyar mérnökök építették. Egyedül a humor műfaja kapcsolódott a „magyar maffiához”, főként Efraim Kishonnak (Budapest, 1924 – 2005, Appenzell), s világhírnévre szert tévő karikaturistáknak – Efraim „Dosh” Gardosh (Budapest, 1921 – 2000, Tel Aviv) és Zeév (Farkash) (Budapest, 1923 – 2002, Tel Aviv) – köszönhetően. S ezen a terepen még Hameirinek is adódik némi figyelem, hiszen ő alapította, írta és ve-

maradt az igazi okok feltárása, megbeszélése. S ez a hiány merevítette ki szinte genetikai átöröklő képességgel a sérelmi politikát, amely a magyar társadalmat megosztja, sorvasztja – mai aktualitással és fájdalommal.

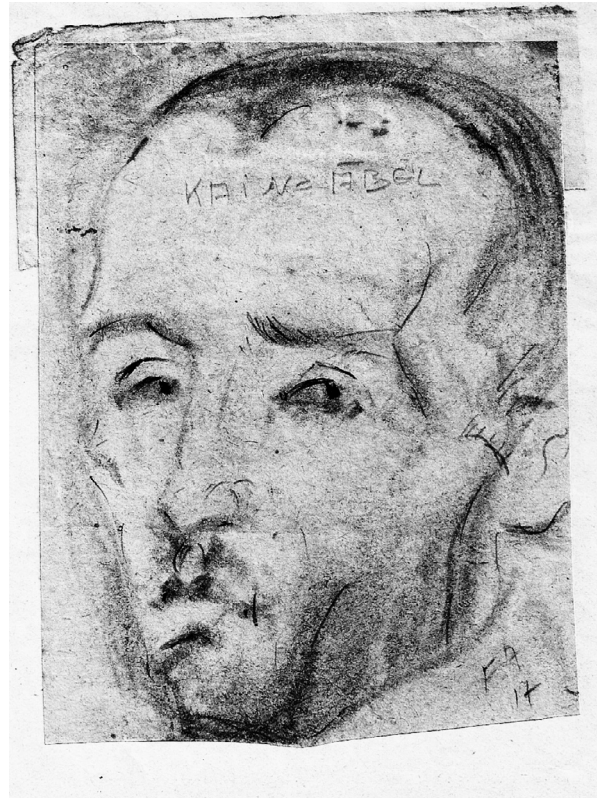
*

Avigdor Hameiri – és recepciója – azonban a „kettős gyökér” ágán, Izraelben is recepció-hiányban szenved. Egyetlen kis virágágyásnyi ösvény van róla elnevezve a Héber Egyetem Har hacofim campusának botanikus kertjében – feltehetően a híres „*Me’al Pügat Har hacofim*” verse okán, amelyet Izraelben mindenki ismer, több zsoltáros könyv is felvette a gyűjteményébe, azonban kevesen tudják, hogy ki a szerzője. E szent dallá nemesedett költemény is bevilágítja nem (csak) Hameiri, de a magyarok beivódásának természetét a rendkívül fiatal izraeli kultúrába és köztudatba. Ez a létezésforma hasonlatos a cementéhez – összetartja az épületet, mindenhol jelen van, de a felszínen sehol nem látszik. Dacára, hogy a zsidó állam ötlete magyar ortodox zsidóktól ered – Jehuda Alkalai (Szarajevo, 1792–1878, Jeruzsálem), Natonek József (Köm-

zette az első héber szatirikus színházat a *Kumkumot* (Teás kancsót). (S ami kevésbé ismert, ő fordította magyarról héberre Kishon első két könyvét, amit még az izraeli magyar napilap, az *Új Kelet* munkatársaként írt.) Ennek a színháznak az első bemutatkozása egy palesztinai viszonyokra adaptált Karinthy-darab volt. S ez a társulat hozta át Nagy Endre (Nagyszöllős, 1877 – 1938, Budapest) kabaréját a Közel-Keletre, aminek a hatása a mai napig érződik a magas színvonalú izraeli *stand up* művészetben, amely szerintem az ellenséges államok és a tenger – ahová eleddig nem sikerült beszorítani a lakosságát – körülvette ország túlélése szempontjából felér a Scud rakéták hatékonyságával. A budapesti humoron nevelkedett számára kvadrofon élmény az *Erec nebederet* (Csodálatos ország) sorozata, vagy a magyar származású *stand up*-ista, színész és író Adir Miller *Ramzor* (Közlekedési lámpa) című műsora.

A bujdokló cement-lét fölfeslése a humor médiumán keresztül nem a kivételt erősítő unikum. Hanem annak a megtestesülése, ami az Ágai Adolf (Jankovác, 1836 – 1916, Budapest), s a *Borszem Jankó* (1868 – 1938) vicclap más munkatársai kitálta túlélés-*know how*, az eredendő és megváltoztathatlan kívül állásra rendeltettség fonák-látásából táplálkozó művészet átütő erejéből fakad. Amely csak ama „köztes európai” (Hanák Péter kifejezése) magyar zsidóságot jellemezte, mert nyugati sorstársaival ellentétben nem asszimilálódhattak egy erős polgári osztályhoz, azonban a kelet-európaiakkal szemben nem is éltek népként – önként választva, vagy arra kényszerítve, ez most ebből a szempontból nem lényeges –, mert a polgári feladatok zöme nekik lett árendába kiadva. S ez a ritka szerep az

eredője a magyar zsidó géniusznak, de egyúttal „kiszántásuknak” is a humusból, amelyből a felszívódott gyökerek és szirmok emlékét a legerősebb sav sem képes kimarni.

Az izraeli irodalmi és kultúra magyar reprezentációs hiánya Avigdor Hameiri háttérbe szorultságában testetlenség. Nem, vagy nemcsak azért, mert teljesítménye, valamint az országba jókor (1921-ben) érkezettsége ellenére oly fájóan hiányzik a kánonból. Hanem azért, mert a (köz)(el)ismertséget az irodalmi jelenlétet teremt meg, s abröncsozza „kollektív tudattá és emlékeztető”. Ezért Hameiri nemcsak kulcsfigura, hanem maga a kulcs is egyben.

Az izraeli irodalmi, intellektuális, és nem kis részben politikai vezető *mainstream* erőt – most az *askenázi contra mizrahi* különbségeket nem tárgyalva, mert az askenázi túlsúly még mindig érvényben van – az orosz-lengyel, s kisebb részben a galíciai eredetű elit képviseli. (Az amerikaiakat azért hagyhatjuk figyelmen kívül, mert – ahogy egy professzorom megállapította – ott csak azt kell nézni, hogy a vizsgált egyén vagy csoport az orosz vagy galíciai zsidóknak hányadik nemzedékéből való.) (Nemcsak a magyar alkotóelemet érte ez a mellőzöttség, de a vele leginkább rokon németét is. Pedig *jekék* is időben érkeztek – és még Palesztinába kiűzetésük-letelepedésük

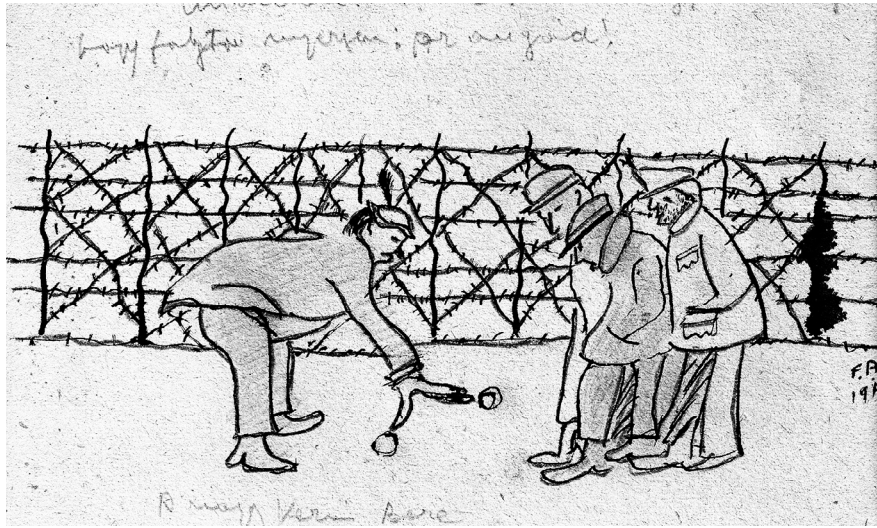

kívül ő írta az első filmforgatókönyvet, s ő hozta divatba és stílusba a rendszeres filmritikát is. Alapított és szerkesztett – nem is kell elemezni ezt a címet – *Mabar* (Holnap) címen irodalmi folyóiratot, s rendkívül gazdag a fordítói tevékenysége – többek közt lefordította Madáchtól *Az ember tragédiáját*, s kiadott saját átlátetésében, s bevezető tanulmányaival egy Petőfi- és Ady-kötetet is, valamint több Jókai-regénnyel is megajándékozta a héber olvasókat, de még egykét Rejtő Jenő-füzetet is. Lehet, a figyelmét és energiáit e sokfajta tevékenység szétforgácsolta – vagy inkább csak attól vette el, hogy „megcsinálja-szerveze magát”, amihez valószínűleg nem volt tehetsége. Tehát el nem ismertségéből fakadó sértődött attitűdje – ami szintén nem használt a befogadásnak – sokrétű eredőből állt össze. Ha valaki, akkor ő a választásaival sorssá formálta azt a „sorstalanságot”,

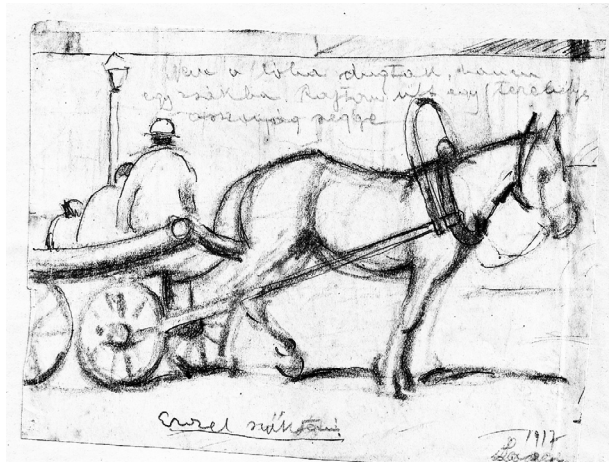
amibe a magyar zsidóság, s vele a humusz, amiből kinőtt, elporladt.

Mostanában Magyarországon a mohácsi és a gesvári harcterek felásásával, vagy királyi kripták csontjainak DNS-vizsgálataival igyekeznek közelebb kerülni a magyar történelem fontos(nak hitt) folyamataihoz. A Szentföldön szintén se szeri, se száma a régészeti attrakcióknak, amelyekkel alátámasztják a Bibliában lefektetett elbeszélések hitelességét. A fiatal Izrael történetete eredőihez azonban nem kell ilyen bonyolult módon eljutni. Sőt, talán épp ez a meghökkentő, s ezért a „történelmi távlatokat” még ki nem hordott fiatalság – az egész állam 73 éves, és előzményeivel együtt is alig másfél századnyi – az, ami egyelőre elrejtje a születést, a szellemi származás családfáját. Az izraeli kultúra még nem érett össze olyan televénnyé, amelynek összetevő anyagait bonyolult kutatások révén lehessen majd egyszer szétszálazni.

A majdani, lehet, elkéseredett múltfeltárás megkerülhetetlen dokumentuma lesz Hameiri recepciónk következő kötete, aminek az első része a magyar, s az 1921-es partraszállásától az ötvenes évekig tartó második része pedig a héberül olvasó izraeli közönségnek lesz fontosabb. Dacára, hogy dafke magyarul íródott Tel Avivban az ötvenes években. Hameiri *Dalól máglya* című önéletrajzát ugyanis azért írta anyanyelvén, mert keserűen kritikus pillanatfelvételeit a kialakuló újhéber politikai és kulturális elitről a környezet-közege nem viselte volna el. Több héber újság is visszutasította a sorozat ötletét. (Krúdy, Szomory, Molnár Ferenc hagyomány-ritmusa ezt a hetente írt-közölt újságprózázt – tárcaregényt – szervítette belé zsigerileg.) Ezért próbálta „szamizdatban” a tel-avivi *Új Kelet* hétvégi kiadásai számára megörökíteni látletét.

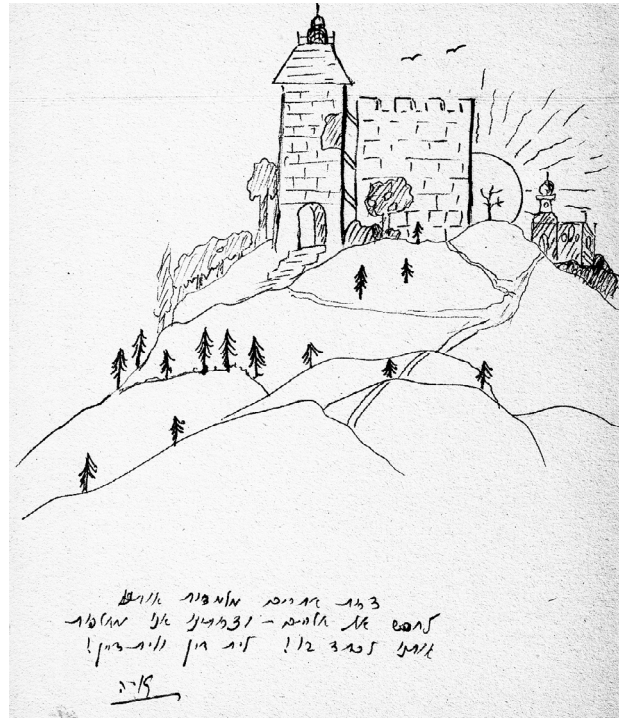

De azt is hiába, mert a Földközi-tenger melléki magyar lap sem vállalta a közlést, s csodával határos módon fedeztem fel az 500 gépelt oldalas művet, amely nemcsak az államalapító politikai és szellemi elitet festette le személyes tapasztalatai alapján – de az Adyhoz, Freudhoz, Einsteinhez, Szenes Hannához hasonló hírességekkel való személyes találkozásai Jókai Mórral kezdődnek. (A napló különös sorsáról lásd. „Kézirat az Atlantiszról” című beszámolómat: *Múlt és Jövő*, 2010/1.)

Vajon mikor érik be (és meg) az érdeklődés a csak múltból fölmutatott eredet-tükörképek iránt, amelyekből a saját arcmásunk rajza lesz élesebb, pontosabb? Erre ma még nincs válasz. Csak a sürgető tennivalókra. Ugyanis a „kollektív emlékezet” hosszú időn keresztül jeltelensége a teljes eljelen-téktelenedés enyészetét is előidézhetheti.

S a jelenünk hirtelen előreszaladt digitális zoom-históriája még egy betöltetlen űrre figyelmeztet. A jelen kihívásait és sok irányból támadó megpróbáltatásait kivédeni hivatott megfáradt, vagy a széthú-

zásokban elbizonytalanodott, vagy orientációt vesztett szellemi erőit a sír-kulisszák mögött pihenő csapatokkal érdemes feltölteni.

Mert a szellem nem ismeri a halált.

Ilyen új aktualitásokat sugárzó író Avigdor Hameiri, aki a tetejében nem egy, de két, sorstalanságát sorssá változtatni kívánó nép számára nyújthat még le nem fektetett, el nem beszélt hídfőállásokat, s a rájuk építhető átjárást.

Nagybörzsöny, 2021. október.

